

XALÍQ AWÍZEKI DÓRETIWSHILIGI

Amandosova Feruza

ÓZMKÓMI NF “Folklor hám etnografiya” kafedrası

“Folklor hám etnografiya” qaniygeligi sırtqı bólim 2-kurs studentı

Lola Maxamatdinova

Folklor ham etnografiya kafedrası docenti,
pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10459466>

Annotaciya. *Bul maqalada xalıq awız - eki dóretiwshiligi bolğan muzıka, teatr, oyın, súwretlew hám ámeliy dóretiwshilik kórkem óneri haqqında sóz etilgen.*

Gilt sózi: *Folklor, tariyx, dástan, úrp – ádet, muzıka, oyınlar, qosıqlar salt-dástúrler, úrip-adetler, saz, sóz.*

ORAL FOLK ART

Abstract. *This article talks about music, theater, dance, visual arts and applied art, which are oral folk art.*

Key word: *folklore, history, epic, tradition, music, dances, songs of the solo program, urrip-adetler, word, word.*

УСТНОЕ НАРОДНОЕ ТВОРЧЕСТВО

Аннотация. *В этой статье рассказывается о музыке, театре, танце, изобразительном искусстве и прикладном творчестве, которые являются устным народным творчеством.*

Ключевое слово: *фольклор, история, Былина, традиция, музыка, танцы, песни солыт - программы, úrip-adetler, слово, слово.*

Ádebiy sóz ustasınıń eń áyyemgi hám uzaq tariyxqa iye bolğan tarawı folklor bolıp esaplanadı. Miynet etiw barısında insannıń tájiriyesiniń artıwı, sóylew mádeniyatınıń qalıplesiwı menen birge insan sanasınıń rawajlanıwı, tábiyat hám jámiyet haqqındaǵı pikir túsiniqlerdi obrazlar arqalı súwretlewge umtılwı sıyaqlı awız – eki dóretiwshiligi payda bolıwına túrtki bóldi.

Xalıq awız – eki dóretiwshiligi miynetkesh xalıq dóretiwshiligi bolıp esaplanadı. Xalıq ádebiy xızmetiniń quramı bolğan folklor xalıq kórkem óneriniń basqa túrлерinen (muzıka, teatr, oyın, súwretlew hám ámeliy dóretiwshilik kórkem óneri hámde basqalardan awız – eki sóz kórkem óneri ekanligi menen ajıralıp turadı. Ol awızdan awızǵa, áwladdan - áwladqa, dáwirden –

dáwirge ótip, xalıqtıń sheber uqıplı wákilleri atqarıwında kórinedi. Folklor shıǵarmaları dástlep qanday jaratılǵan bolsa, sol halatında saqlanıp qalmaq, dóretilip qayta islenip, túrli ózgerislerge ushırap, jańadan – jańa maǵlımatlar menen bayıp, tariyxıy sharayıtta beyimlesiw menen birge qalıplesip kelgen.

Xalıq awız – eki ádebiy dóretiwshiligi awız – eki sóz kórkem óneriniń ózine tán túri sıpatında “folklor” ataması menen júritiledi. Folklordı úyreniwshi, izertlewshi pán tarawı bolsa “folkloristika” dep ataladı.

Folkloristika túrli dáwirlerde hám hár túrli mámleketlerde etnografiya, yamasa antropologiya, al geyde bolsa muzıka hám hátteki, sotsiologiyaniń bir bólimi dep qaralıp kelingeni. “Folklor” termini birinshi márte XIX asır izleniwshisi Vilyam Toms tárepinen 1846 – jılda qollanıldı. “Folk”(folk) – “xalıq”, “lor”(lore) – “bilim”, “danalıq”, “danışpanlıq”, yaǵnıy “xalıq bilimi”, “xalıq danalıǵı”, “xalıq danışpanlıǵı” degen mánini ańlatadı. “Folklor” termini xalıqara terminge aylanıp, túrli mámleketlerde qollanıla baslandı. Folklor shın mánisinde xalıqlıq xarakterı kúshli dóretpeler ekeni sezilip turadı. Eń dástlep folklor dóretpeleriniń xalıqlılıǵı olardıń ideyalıq mazmunında kórinedi. Álbette xalıqtıń talabın qanaatlandırıp, onıń mápine xızmet etetuǵın kórkem dóretpeler shın mánisinde xalıqlıq shıǵarmalar boladı. folklor shıǵarmalarınıń ideyalıq mazmunı belgili bir tariyxıy dáwirge saykes keledi. Sonlıqtan da folklorlıq shıǵarmaların ideyalıq mazmunı adamzat ómiriniń barlıq etapında óz aktuallılıǵın joyıtpaydı. Misalı, házirgi dástanlardaǵı patriotizmdi, al naqıllardaǵı adamgershilikti sóz etiw ideyaların usılay qarawǵa bolar edi.

Folklor óziniń ózgesheligi boyınsha filosofiya, pedagogika hám kórkem ónerdiń basqa túrleri menen baylanısqan. Ásirese ol xalıqtıń tariyxı, etnografiyası menen júdá jaqınnan tıǵız baylanıslı. Nátiyjede ásirler boyı toplanǵan xalıq poeziyasınıń eń jaqsı traditsiaları turmıs menen ushlasıp, aldınǵı qatarıdaǵı ideyalardan ilhamlanıp, jańa turmıstı real súwretleytuǵın, jańa turmıs ushın gúreske shaqıratuǵın xalıqtıń ózi, onıń ónerpazları dóretken jańa poetikalıq dóretiwshiligin payda etti. Bul kórkem dóretpelerdiń mazmunı xalıqtıń kúndelik turmısı menen, ondaǵı bolıp atırǵan jańalıqlar menen baylanısta boldı. Demek folklorlıq shıǵarmalar xalıqtıń hár qıylı kórkem dóretpesiniń belgili bir forması iretinde áyyemgi zamanlardan baslap házirgi kúнге shekem jasap keledi. Belgili tariyxıy dáwirler, ásirese adamzat jámiyeti tariyxındaǵı formatsiyalar folklorda tereń iz qaldırdı, oǵan ózgeris kirgizip otırdı. Folklorlıq shıǵarmaların jasawı adamlardıń ruwxıy talabı menen mudamı baylanısta boldı. Xalıq arasınan shıǵıp, házirge shekem xalıqqa belsene xızmet etip atırǵan jıraw – baqsılar,

qosiqshilar, sazandeler, shayirshiligi bar adamlar, xalq shayirlari, kórkem háweskerler jámaátleri házirgi dáwirdegi xalq dóretiwshiliginiń hár qıylı formalarinan derek beredi.

REFERENCES

1. Esemuratov B. DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGY AS AN EXAMPLE OF KARAKALPAK FOLK SONGS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 835-840.
2. Esemuratov B. EDUCATION OF YOUNG PEOPLE TO PATRIOTISM, COURAGE, AND FREEDOM THROUGH SPOONS PERFORMED BY OTHERS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 197-202.
3. Ospanova R. THE SITUATION OF USING THE CREATIONS OF COMPOSER MUKHTOR ASHRAFIY AND DONI ZOKIROV IN MUSIC LESSONS //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 190-196.
4. Ospanova R. WAYS OF DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT OF MUSIC EDUCATION PEDAGOGY //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 822-828.
5. Jiyeńbaevich M. I. The evolution of music pedagogy of the karakalpak people: Historical and theoretical aspects //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. – 2021. – T. 11. – №. 10. – C. 27-32.
6. Jiyeńbaevich M. I. Competence-based approach in higher musical and professional education //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 4. – C. 42-47.
7. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 9. – C. 65-69.
8. Jiyeńbaevich M. I. COMPETENCE-BASED APPROACH IN HIGHER MUSICAL AND PROFESSIONAL EDUCATION //PROMINENCE OF INFORMATION BASES& MEDIA ASSESSMENTS IN THE POST CONFLICT MARKETING ENVIRONMENT.
9. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 9. – C. 65-69.
10. Моянов Ы. Д. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ МУСИҚИЙ ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАРИХИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 5.

11. Моянов Ы. Д. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚИ МУСИҚИЙ ПЕДАГОГИКАСИНИНГ ТАРИХИЙ-НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 5.
12. Ануаровна О. Р. ҚОРАҚАЛПОҚ ХАЛҚ КУЙЛАРИ ВОСИТАСИДА БОЛАЛАР ИЖОДКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ. – 2023.
13. Anuarovna U. E. IMPROVING THE MECHANISMS OF EDUCATING STUDENTS IN THE SPIRIT OF INTER-ETHNIC HARMONY BASED ON NATIONAL MUSIC IN THE CONDITIONS OF ETHNO-CULTURAL RELATIONS //International Journal of Advance Scientific Research. – 2023. – Т. 3. – №. 09. – С. 329-333.
14. БОЛАЛАР Қ. Х. К. В., РИВОЖЛАНТИРИШ И. MODERN SCIENCE AND RESEARCH //MODERN SCIENCE. – 2023. – Т. 2181. – С. 3906.
15. Ospanova R. DEVELOPMENT OF CHILDREN'S CREATIVITY THROUGH BLACK FOLK SONGS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 70-73.
16. Nawrizbaeva A. A. THE PERFORMANCE SKILLS OF KARAKALPAK BAKSHIS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 906-910.
17. Nawrizbaeva A. A. BAQSI, SÁZENDE GENJEBAY TILEWMURATOV'TIN ACTQARÍWSHÍLÍQ METHODS //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 218-223.
18. Muxammetdinova L. THE DEVELOPMENT OF THE ART OF GIVING IN NORTHERN PAKISTAN AS AN EXAMPLE OF THE YEARS OF INDEPENDENCE //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 9. – С. 74-78.
19. Maxamatdinovna M. L. FOLKLORE AS A SPECIAL FORM OF CREATIVITY //International Journal of Advance Scientific Research.–2023.–Т. 3.–№. 09. –С. 282-284.
20. Makhammatdinovna M. L. As a Means of Providing Aesthetic Education to the Students of the Art of Embroidery //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 149-152.
21. Askarova Z., Maxamatdinova L. Ceremonies Solemnly Held in Connection with Public Holidays //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 27. – С. 181-183.
22. Махамматдинова Л. ЎЗБЕК ВА ҚОРАҚАПОҚ МУСИҚА МАДАНИЯТИНИНГ РИВОЖЛАНИШИДА БАСТАКОРЛАРНИНГ ҚЎШГАН ҲИССАСИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 2. – С. 782-786.
23. Есанов М. ФОРМИРОВАНИЕ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ ЛИЧНОСТИ СРЕДСТВАМИ МУЗЫКИ //Oriental Art and Culture.–2023. –Т. 4.–№. 1. –С. 719-725.

24. Ayapova K., Yesanov M. Organization of Music Lessons by the Teacher in Various Ways //Miasto Przyszłości. – 2022. – T. 27. – С. 189-191.
25. Esanov M., Ametov A. DOIRA SAN'ATINING RIVOJLANISHI VA TARIXI //Oriental Art and Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – С. 729-733.
26. Есанов М. Знание особенностей воздействия музыкального искусства на человека //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 767-771.
27. Есанов М. О. ЎЗБЕК ХАЛҚ ЧОЛҒУЛАРИДА ИЖРОЧИЛИК ТАРИХИ //Oriental Art and Culture. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 578-584.
28. АЛЛАМБЕРГЕНОВА Г. ҚАРАҚАЛПАҚ БАҚСЫСЫ СӘЛМЕНБАЙ САДЫҚОВТЫҢ ДӨРЕТИҰШИЛИК ЖОЛЫ //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – Т. 3. – №. 10. – С. 112-117.
29. Allambergenova G. THE LIFE AND CAREER OF COMPOSER OSERBAI ALLANAZAROV //Modern Science and Research. – 2023.–Т. 2. – №. 10. – С. 217-224.
30. Allambergenova G. GOALS AND OBJECTIVES OF MUSIC EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL //Modern Science and Research. – 2023.–Т. 2.–№. 10.–С.849-855.
31. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.
32. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – Т. 9. – С. 386-392.
33. Sag'inbaevna T. S. Cultural Life in Uzbekistan during the Years of Independence //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2023. – Т. 18. – С. 39-41.
34. Tajimuratova S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 841-849.
35. Saginbaevna T. S. Management and study of culture and art. – 2022.
36. Тажимуратова Ш. С. САНЪАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.
37. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 509-511.

38. Qudenov R. QORAQALPOQ XALQ QO'SHIQLARI ASOSIDA YOSHLARNI TARBIYALASH //«ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКЕ». – 2023.
39. Kudenov R. WAYS TO TEACH FOURTH GRADERS A SINGING LESSON //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 225-232.
40. Kudenov R. METHODS OF CONDUCTING A MUSIC CULTURE LESSON IN THE FOURTH GRADE //Modern Science and Research.–2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 856-861.
41. Шыныбеков А. САМАРАЛИ НАТИЖАГА ЭРИШИШДА ЎҚУВЧИЛАР УЧУН ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАР //Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры. – 2023. – Т. 3. – №. 11. – С. 76-79.
42. Shinibekov A. QORAQALPOQ MUSIQA MADANIYATIDA MILLIY OGZAKI IJODINING GAVDALANISHI //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 39. – С. 204-206.
43. Shinibekov A. Historical and Social Events in Folklore Works from the Point of View of People's Relationships //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 27. – С. 199-201.
44. Шыныбеков А. Қорақалпоқлар сәнъатининг сарчашмалари Шарқий Европа ва Осиё қадимий маданияти билан чамбарчас боғлиқлиги //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 12. – С. 910-915.

MODERN SCIENCE
& RESEARCH